

Anneliğe ve Kadınlığa Dair

Seda Kantarcı¹

İnsanlar karanlık çağlarda Pelopones'deki Mekone'de tanrılarla yaptıkları bir toplantı sırasında, gelecekte kurban hayvanlarının hangi bölümlerinin tarafların payına düşeceğini açıklığa kavuşturmak isterlerken, Prometheus güçlü bir boğayı parçalar, insanlara vermeyi düşündüğü etin ve bağırsakların üzerine iğrenç sığır midesini örter, kemik yığınına da bir güzel yağı ile süsler; sonra Zeus'un seçmesini ister ve o da daha kötü olan parçayı alır. Zeus ise bu aldatmacaya çok kızar ve ölümlülere ateşten yoksun bırakarak cezalandırır. Ancak Prometheus ateşi çalar ve insanlara getirir. Prometheus'un ateşi vererek insanları daha güçlü kılmaya çalışmasına öfkelenen Zeus ondan intikam almaya karar verir.

Hephaistos'u insanoğlunun gördüğü en güzel yaratığı yaratmakla görevlendirir ve tanrılar meclisini toplayarak her birinin yeni yaratığa özel bir yetenek vermesini ister. Aphrodite'den cazibesini, Athene'den becerikliliğini fakat Hermes'ten de sinsi art niyetliliğini alır. Tanrıların verdiği özel güçlerden dolayı ona "her şey bahşedilmiş" anlamında Pandora adını verir. Kadın, Zeus'un her türlü kötülüğün bulunduğu, göz alıcı motiflerle süslenmiş kapalı bir kutu olan bu çeyizle dünyaya gönderilir.*

Prometheus'un erkek kardeşi Epimetheus, Prometheus'un tüm uyarılarına rağmen Hermes'in sunduğu Pandora ile evlenmeyi aptalca kabul eder. Bir gün Pandora merak dürtüsüyle çeyiz kutusunu açar. Ve istemeden insanların üstüne salgınları saçar. Hemen kapattığı kutuda yalnız umut kalır. Kötülüğün yayılmamış olması umudu.

Ana tanrıçanın bütüncül figürü Olimpos Dağı'nda; sanki kadının tüm bu karışık, karmaşık, derin zenginliğinden korkulmuşcasına (tanrıça yani kadın) parçalanarak her biri farklı yeteneklere sahip tanrıçalara bölünmüştür. Karşılaşılan yer neresi olursa olsun, ister Olimpos, ister cennet, ister cehennem, ister yeryüzü; kadın yüceltilen, tanrısal anlamlar yüklenen; iyiliği ve kötülüğü barındıran, yaratan ve yok eden bir güç olarak görülmüş. Bazen cadı, kılığında korkulan aynı zamanda örtülüp, gizlenerek,

¹Uzm. Psikolog, Arş. Gör. İstanbul Kültür Üniversitesi Psikoloji Bölümü. sdntrc@gmail.com

kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. İtilmiş, ötelenmiş olandan, bedeniyle aynı zamanda mahremiyeti temsil ettiği için tehditkar, tekinsiz, tehlikeli algılanan kadına kadar birçok sıfatla anılmıştır.

Kadın her zaman, yaşam-ölüm, iffetli-fahişe, iyi-kötü, anne-kadın, geleneksel-modern, Kibele-Pandora gibi ikiliklerin arasında kalır. Gel-gitlerinin yarattığı zenginlikte, ikilemleri ve gizemi ile her ne kadar kendisini de korkutsa; Oedipus karmaşasının kalıntılarının, annesine öfkesinin ve aşkının, babasının yarattığı hayal kırıklığının, kaybedişlerinin, baş edişlerinin, umutlarının, babasının uyandırdığı kadınlığın, annesinin aktardığı kadınsılığın karmaşıklığının devingen bir gücüyle kendine yaşamda, yaşamla bir uzlaşma yolu arar.

Kadına, kadın olmanın ve anne olmanın sanki bunlar dışı olanı iki ayrı uçtan birine iten durumlarmış ve biri seçilmeliymiş gibi düşündüren şey nedir? Biri olununca diğeri vazgeçilebilir bir yaşantı mı olmakta; dahası anne olmak kadınlıktan bir vazgeçiş anlamına mı gelmekte? Bu durumda kadınların çocuk sahibi olma isteğini harekete geçiren dinamikler nelerdir? Her kadın çocuk sahibi olmayı arzu eder mi?

70'lerden önce çocuk, evliliğin doğal sonucuydu. Doğurabilen tüm kadınlar, çok fazla sorgulamaksızın çocuk yapıyordu. Üreme bir içgüdü, hem dini bir görev, hem de türün bekası için bir yükümlülüktü. Her "normal" kadının çocuk arzuladığı kabul ediliyordu.** Çocuk arzusunun evrensel kabul edilir durumdayken doğum kontrol yöntemlerinin birçok kadın tarafından kullanılmaya başlanmasıyla anneliğe ilişkin çift anlamlı durum kendini göstermeye başladı. Özellikle son üç, dört kuşağın aynı soy zincirine mensup kadınlarına bakarsak bu durumun ne kadar farklılaştığı fark edebiliriz. O halde yukarıda sıraladığımız soruların günümüzde birçok kadının aklından geçtiğini

ve kafasını karıştırdığını söyleyebiliriz. İster çocuk sahibi olmaya ister olmamaya yönelik olsun, kadın bu duruma mantıklı ya da duygusal bir temellendirme yapabilmek için cevaplar bulmaya çalışır. Tıpkı Eliette Abecassis'in Bir Bebek Bekliyorum "Hayırlı Bir Olay" (Un Heureux Evenement) otobiyografik romanında kendisine bu soruları sormaya başladığı gibi: "*Peki insanlar neden çocuk yapar?*"***

İster toplumsal baskı, ister ölüm korkusu, ister biyolojik saatin baskısı, ister türün devamlılığı, ister dini görevler, ister içgüdü denilsin... Sayılan ya da sayılabilecek tüm ifadelerin kişide yarattığı tezahür ve baskısının şiddeti değişmektedir. Aslında bu arzunun çok daha derinlerden gelen bir etkiyle kişiye motivasyon sağladığı, kişinin bunun çok da farkında olmadığını söyleyebilmek mümkündür. Eliette Abecassis'in romanından esinlenerek çekilmiş olan filmdeki (A Happy Event - Aramızda Bebek Var ***)Barbara karakterinde de açık olarak entelektüel edimleri ile annelik içgüdülerinin çatıştığı görülmektedir.

Barbara, felsefe üzerine tez yazan, gayet hoş ve çekici bir kadındır. Akademik kariyer peşindedir ve ona tezini bitirdiği takdirde üniversitede doçent olma şansı tanınmıştır. Nicolas ise DVD satan bir dükkânda çalışmaktadır, Barbara ile çalıştığı dükkânda tanışmıştır, Uzay Yolu serisinden ve çizgi roman okumaktan hoşlanan, ilerde film çekmek isteyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Barbara'nın tarifiyle, neşeli, kaygısız ve özgürdürler... Ta ki bebeğin dünyalarına ve yataklarına girmesiyle ve yetişkin konumunu üstlenmeye geçişle birlikte yaşamlarının olabildiğince değişmesine dek: Küçük stüdyo daireleri üç kişiye yetmediği için daha büyük bir eve taşınırlar. Nicolas'ı masa başı bir işi olan, takım elbise giyen bir baba figürü olarak, Barbara'yı ise evde bebeğin bakımı ve ev işleri ile ilgilenen, bebek dışında yaptığı birçok şeyden vazgeçmiş olarak görmekteyiz. Yani artık özgür değildirler. Kaygılı, yorgun, sıkıcı hayatları olan birer yetişkine dönüşmüşlerdir.

Anne-baba adayının çocuk içerikli konular üzerine konuşmaya başladıkları andan itibaren bebeğin öznel tarihi yazılmaya başlamaktadır diyebiliriz. Fiziksel olarak annenin bedeninde varlığını sürdürmeye başladığı öğrenildiğinden itibaren de annenin içinde geri dönüşü olmadığı hissedilen ve hep mutluluk düşleri kurduğu zannedilen

(anne tarafından bile) 9 aylık bir süreç başlar. *“Önümüzdeki 9 ayı hayal ettim, bebeğimle ilgili hayaller kurarak onun hareket ettiğini hissederek onunla konuşarak onu severek geçecek 9 ay...”* Ancak Barbara'nın aynı zamanda var etmesi gereken başka bir şey daha vardır: Tezi... Teslim etmek için de dokuz ayı vardır.

Tezinde “Wittgenstein'in Öteki Sorunu” nu işlemektedir. Ancak hamileyken ve bebek dünyaya geldikten sonra tezini yazmak zorlaşmış, kafasının içinde yazacaklarını toparlayamaz hale gelmiş, kısacası dağılmıştır. Yazım aşamasında bahsettiğimiz bu uçlardaki savruluşları adeta diline ve yazdıklarına yansır. Akademik tutarlılıktan uzaklaşır, bu sebeple danışmanı, Barbara'nın danışmanlığını başka bir öğretim görevlisine devreder. Kendi bedeni üzerinden yaşadığı, içinden ivme kazanarak gelen çatışmanın yarattığı enerjisinin onu istila ettiğini söyleyebiliriz. Bebeğinin içinde büyümesi ve şekillenmesine karşın, bitirilmesi gereken tezi aynı hızda şekillenememektedir. *“Korktuğum doğrudu; içimde başka biri yaşıyordu. Vücudumun şeklini değiştiren ve onu yöneten, kendi zevkleri ve arzuları olan bana emirler veren biri, her sabah uyandıran vejeteryan olduğumu unutturan, kahkaha atmaya sebebiyet veren, sebepsiz yere ağlatan, vücut saatlerimle oynayan biri.”* Artık yalnız değildi, içinde yabancı ve öteki olan biri vardı ve onunla uzlaşmalıydı. *“Ötekini sorgulamak aslında kendimizi sorgulamaktır... İşin içine dil ögesi girince insan kültürel bir varlık olur. Öteki hem benzer hem farklıdır. Bir düşman ya da tehlike olarak da görülebilir. Öteki yanlış anlaşılmaya mahkûmdur(...)(Barbara)”* diye ifade eder. Uzlaşma ve ılımanlaşma, bedenini istila eden o gücün dile, kendi sözlerine dökülmesiyle mümkün olur. Filozofların sözleri ve kavramlarıyla şekillendirdiği tezi değil, kendi kitabı olacaktır.

Filmde, muayeneye gittiklerinde bebeğin kalp atışının duyulduğu ilk an ve Barbara ile Nicolas'nın beşiğin üzerinden bebeklerine baktıkları an gibi bazı kareler vardır ki sanki bunlar düşlemlerine denk düşmektedir. Bu sahneler, bu anların bozulmasından endişe duyulurcasına kameranın yavaşça uzaklaşmasıyla sonlanırlar.

Anneliğin mutluluk ve heyecan dışındaki diğer yüzlerinden bahsedilmesi hep kaçınılan bir durumdur. Ancak, anne olmak kişinin daha önceki hayatından fedakarlık etmesi hatta vazgeçmesi, bebeğe adanmışlık hali ile birlikte gelen tükenmişliği, tarif edilemez ve tam olarak neye karşı duyulduğu bilinmeyen bir suçluluk duygusunu, ergenliktekine benzer bir alt-üst oluşu, hayal kırıklığını, yakın çevreye yöneltilen öfke ve kızgınlığı da beraberinde getirir. Bebeğe duyulan şefkat, tarifsiz sevgi, adanmışlık halinin

ne kadar zıt tarafında yer alsada bu duygular anneyi sarsan ve annelik deneyiminin özgünlüğünü, karmaşıklığını oluşturan ruh halleridir.

“Hemşireler, doktorlar, ebeler, kadın doğumcular, o kadar çok insan bana mekanik hareketlerle dokunmuştu ki mahremiyet hissim kalmamıştı. Parçalanmış, dikiş atılmış, dikişleri alınmış, asla tam olarak iyileşememiş. ... (Barbara)” Annelik neredeyse, travmatik diyebileceğimiz bir şekilde büyük bir şiddetle gelmektedir: Sancılar, spazmlar, hızlı alınan nefesler, var gücüyle ıkmalar, itmeler varlığa gelişin ılımanlıktan ve sakinlikten uzak oluşunun da habercisidir. Tüm bu olanlardan sonra bebeğin kucağa alınmasıyla tüm acı ve şiddetin, birden bıçak gibi kesilmesi de diğer bir gerçekliktir. Sonrasında kadınlık-annelik çatışmasının kendini dayatması fazla uzun sürmeyecektir. Hamileliğiyle birlikte, erkeklerin ve kocasının bir yandan artık onu arzulanacak bir kadından çok bir Meryem Ana ikonuyla eşleştirip yüceleştirmesiyle (*Erkekler bana baktıklarında Meryem anayı görüyorlar, oysa hamile bir kadının vücudunda kopan hormonal fırtınaları bir bilseler... Barbara*), diğer yandan tüm bu tıbbi işlemler ve doğum sırasında mahremiyetinin kaybolduğunu düşünüp, cinsel organının mekanikleştiğini hissetmesi kadına arzu uyandıran biri olmaktan çok uzağa düştüğünü düşündürmektedir.

Yeni Bir Özneleşme Süreci Olarak Annelik

Bizden önce yaşamış olan kuşakların tarihleri, bıraktıkları izler ruhsal işleyişimizi etkilemektedir. Ergenlikle beraber özne kendisine, kuşakların ve toplumun tarihi içinde bir yer bulmaya çalışır. Evlenirken ve anne olurken, anneler ve kızları arasındaki tarih daha da önem kazanmaktadır. Hamilelik sürecinde de özne kendini tıpkı ergenlikteki gibi tarihlendirme çabası içine girer. Anne ile kurduğu özdeşimle beraber kız çocuğu bütün bir bedeniyle arzulan, beğenilen olmayı; kendi bedeninden yeni bir beden doğurarak tüm bedeniyle fallus olmanın tarafında yer alır. Böylece yitirdiği narsisizmi tamamlama arzusu içinde olan bir erkekle flört dansını edebilir. Barbara ise kendini tamamlama arzusunu Nicolas’tan bir çocuk sahibi olarak gerçekleştirecektir.

Barbara Nicolas ile yaptığı en şiddetli tartışmasında, kendi kaybolmuşluk hissini açıklamak istercesine “*Kendimi bulmak istiyorum*” der ve kızını bırakarak ve Nicolas’dan ayrılarak annesinin evine döner. Bebeğini arkada bırakmaya razı olacak kadar kararlı olan bu gidiş; annesiyle kurduğu özdeşimlere, annesinin tarihine, arzularına bir geri dönüş niteliği taşımaktadır. Annesiyle birlikte yaşarken ergenliğinin geçtiği odada geçirdiği zamanlarda yeniden genç kız oluşunu, ergenliğine bakışını izleriz. Onları çocukken terk eden baba, filmde hiçbir zaman ortaya çıkmaz (filmdeki geri dönüşler ve eski bir fotoğraf dışında). Yıllar sonra bir mail aracılığıyla Barbara’yla iletişim kurar. Babayla olan ilişkinin ılımanlaşması, babanın gönderdiği kamera yoluyla gerçekleşir. Bebeğinin (Lea) görüntülerini ona göndermesini ister. Barbara ilk başta bu duruma öfkeyle yaklaşırsa da, görüntüleri çekerken sanki babası karşısındaymış gibi ona tüm inişli-çıkışlı hallerini gösterir. Bunun Barbara’yı yeniden harekete geçirecek bir atılım yarattığından, kendi içindeki çatışmaların ılımanlaşmasında etkili olduğundan bahsedebiliriz.

Annesi ve ablası Barbara’ya bebek bakımı ile ilgili aynı kitabın farklı basımlarını gönderirler. 1970 baskısını annesi, 2010 baskısını da ablası. Bu bir nevi hayatındaki kadınların kendi annelik deneyimlerini aynı kitap üzerinden paylaştıklarını göstermektedir. Aynı kitabın kendi dönemlerine ait olanını göndermeleri, o dönem annelerinin ortak bir dile sahip olduklarına ya da olmaları gerektiğine, bunun toplumsal olarak da yaratıldığına işaret etmektedir. Kitaba göre 1970’li yıllarda sigara içmenin zararı net değilken ve henüz yasaklanmamışken şimdilerde Barbara’nın filmdeki ifadesine göre (yıllar arasındaki değişiklikler arasındaki abartılı durumu göstermek için) “insanlık suçu” sayılmaktadır. Zamanla değişen çocuk yetiştirme ekollerinin saplantılı hallere getirilmesi, doğal süreci yapaylaştırıp, anne çocuk ilişkileri üzerine suçluluk duygusunu ve mekanikleşmeyi getirmektedir diyebiliriz.

Barbara, evi su bastığını gördüğü rüyasındaki gibi; anneliğe, yaşamının değişmesine önce yavaş yavaş direnmiş, ardından kendini derinliğe bırakarak -bir nevi boğulur gibi- bedenini istila eden duygulara teslim olmuştur.

Son olarak Barbara’nın erotik yükü olan yapılandırıcı bir travmayla birlikte yeni bir özneleşme süreci geçirdiğini söyleyebiliriz. Cevaplarını aradığı simgesel kayıplarıyla ilgili düzenlemeler yaptığını... Bulduğu cevaplar soruları sonlandırmanın aksine,

anneliğe ve kadınlığa dair dile gelmesinden korktuğu çatışmalara, bu sefer öznel ve kadınsı bir dille yeniden atılım kazandırır.

*Hayatımı tepetaklak etti, köşeye sıkıştırdı beni, sınırlarımı zorladı... Dibine kadar kendimden vazgeçmeyi, şefkati ve fedakârlığı öğretti bana. Peki, annem bana bunları niye hiç anlatmadı?" Barbara***

Kaynakça:

1. *Fink, G. (2004), *Antik Mitolojide Kim Kimdir*, Çev: Erfindık Yalçın, S., İzmir: İlya Yayıncılık,
2. **Badinter, E., (2010), *"Kadınlık mı, annelik mi"*, Çev: Ekmekçi, A., İstanbul: İletişim Yayınları
3. *** Abecassis, A., (2007), *"Bir Bebek Bekliyorum Hayırlı Bir Olay- Un Heureux Evenement"*, Çev: Özatalay, Z., İstanbul: Everest Yayınları
4. ****Bezançon, R., (2011), *"A Happy Event – Aramızda Bebek Var"*, Fransa: Mandarin Cinema - Gaumont
5. Kolektif (2009), *Mitoloji*, İstanbul: NTV Yayınları
6. Soysal, Ö., (2011), *Cinsiyet Psikolojisi Yayımlanmamış Ders Notları*, İstanbul Kültür Üniversitesi
7. Tillion G. (2006), *Harem ve Kuzenler*, Çev: Tekeli, Ş., Sirman N., İstanbul: Metis Yayınları